

Vlaams
Parlement

stuk **1918** (2012-2013) – Nr. 1
ingediend op 14 februari 2013 (2012-2013)

Gedachtewisseling

over het plattelandsbeleid met prof. Frans Thissen

Verslag

namens de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid
uitgebracht door de heer Jorgen Vanlerberghe

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Jos De Meyer.

Vaste leden:

de heren Lode Ceysens, Jos De Meyer, mevrouw Tinne Rombouts, de heer Jan Verfaillie;
mevrouw Agnes Bruyninckx-Vandenhoudt, de heer Stefaan Sintobin, mevrouw Linda Vissers;
de heren Karlos Callens, Marc Vanden Bussche;
mevrouw Els Robeyns, de heer Jurgen Vanlerberghe;
de heer Mark Demesmaecker, mevrouw Tine Eerlingen;
de heer Peter Reekmans;
de heer Dirk Peeters.

Plaatsvervangers:

de heren Robrecht Bothuyne, Jan Durnez, Marc Van de Vijver, Johan Verstreken;
de heren Pieter Huybrechts, Chris Janssens, mevrouw Marleen Van den Eynde;
mevrouw Lydia Peeters, de heer Bart Tommelein;
de heren Marcel Logist, Bart Martens;
de heer Matthias Diependaele, mevrouw Danielle Godderis-T'Jonck;
mevrouw Patricia De Waele;
de heer Hermes Sanctorum.

Op 23 januari organiseerde de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid een gedachtewisseling met professor Frans Thissen, gastdocent aan de afdeling Geografie, Planologie en Internationale Ontwikkelingsstudies van de Universiteit van Amsterdam, over zijn ervaringen en inzichten met betrekking tot de evolutie van dorpen op het platteland.

1. Uiteenzetting door professor Frans Thissen

Professor *Frans Thissen* schetst dat de term ‘platteland’ verwijst naar kleine woongemeenschappen en het buitengebied. De spreker zal evenwel focussen op dorpen. Hij heeft al heel wat dorpen bestudeerd in Nederland, en sinds 1996 ook in Vlaanderen.

Als onderzoeker streeft de heer Thissen naar een zo waarheidsgetrouw en realistisch mogelijk beeld van de dorpen en hun ontwikkeling. Hij streeft echter ook naar een beeld dat de aanwezige kansen benut. De heer Maarten Loopmans, medeauteur van het essay ‘Dorpen in verandering’, voegt daar ook het element rechtvaardigheid en solidariteit aan toe.

De heer Thissen focust in zijn benadering sterk op verandering. Dorpen maken al een eeuw lang een intensief veranderingsproces door. Op het einde van zijn boek over het Friese dorpje Jorwerd bedenkt Geert Mak: “Hoe langer ik in het dorp verbleef, hoe meer besepte ik dat het eigenlijk allemaal nog moest beginnen. Niemand wist echter wat er moest beginnen en waarheen het ging.”. Hieruit blijkt volgens de spreker dat verandering gepaard gaat met onzekerheid.

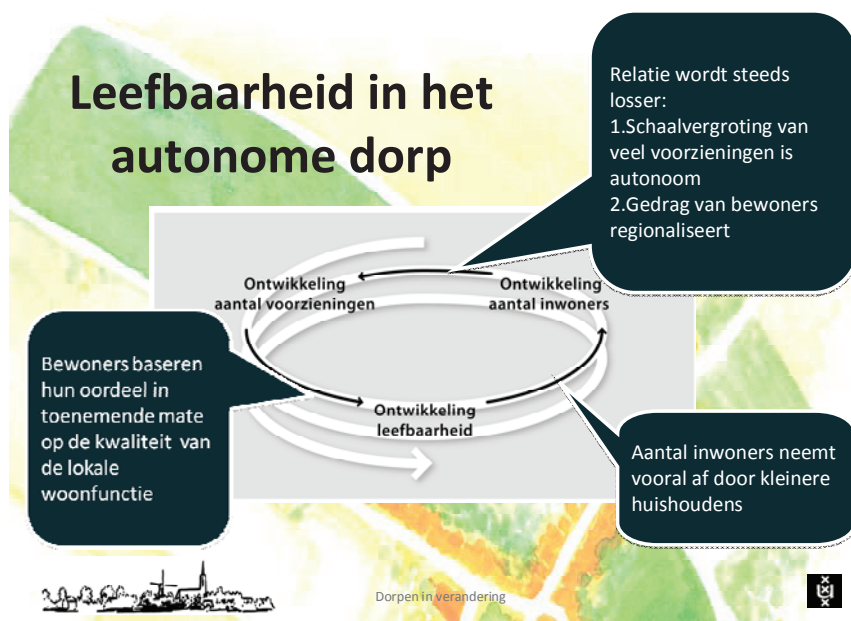
Een tweede citaat is afkomstig van een bewoner uit Zandvoorde, in de gemeente Zonnebeke, een dorp waarin veel geïnvesteerd was, zowel in de publieke ruimte als in de ontmoetingsfunctie. Hij verzuchtte: “Het dorp van mijn jeugd heb ik er niet mee teruggekregen.”. Daaruit blijkt dat machtige beelden uit het verleden een belangrijke rol spelen als referentiekader. Deze bewoner begreep dat de terugkeer naar het dorp van zijn jeugd niet mogelijk was, en misschien wilde hij dat ook niet.

In de zomer van 2012 kon de heer Thissen een korte documentaire film maken over het dorp Nisse op Zuid-Beveland, in de provincie Zeeland. Het gaat om een leefbaar en sociaal vitaal dorp, waarover al twee keer eerder een korte documentaire film was gemaakt, namelijk in 1955 en in 1979. In 1955 was het dorp nog een wereld op zichzelf. De bewoners waren lokaal tewerkgesteld, voornamelijk in de landbouw. Er waren vijftien neringdoenden, ambachten en winkels rondom het dorpsplein, onder meer drie bakkers. Zij voorzagen in alle goederen waaraan de bewoners behoefte hadden. Mensen vonden elkaar op sociaal vlak. Het dorp was ook een bestuurlijke eenheid. De film van 1979 geeft een beeld van de immense schaalvergroting sinds 1955. Daarmee ging een groot functieverlies gepaard. Van de vele boeren bleef er nog slechts een over. Ook van de vijftien neringdoenden aan het dorpsplein restte er nog slechts een, die overigens ook van plan was om ermee te stoppen. Het wonen bleef echter een belangrijke functie. Het bleef een mooi dorp, zowel door de monumentaliteit van sommige woningen als door het dorpsplein en de directe landschappelijke omgeving. Daardoor kwam er belangstelling van buitenaf en begonnen de bewoners zelf te beseffen dat ze in een mooi dorp woonden. De film van 2012 toont een verdere ontwikkeling. Het wonen en die andere consumptieve functie, het toerisme, heeft zich verder versterkt in het gebied. Door de woonkwaliteit is het dorp leefbaar en actief. De bewoners gaan mee in het veranderingsproces. Ze nemen initiatieven om het dorp een eigen sociaal profiel te geven. En er zijn opnieuw voorzieningen, met name een bakker, die tegelijk een werkplaats is voor mensen met een verstandelijke handicap. Er zijn ook allerlei zorgvoorzieningen, soms in gebouwen die voorheen een agrarische functie hadden, en een dorpshuis.

De spreker probeert de veranderingen in de Nederlandse en Vlaamse dorpen te beschrijven via het schema van het autonome dorp dat zich ontwikkelt tot een woondorp. Het autonome dorp is een plek waar mensen geboren werden en opgroeiden, waar ze werk vonden, boodschappen deden en sociale relaties aanknoopten. Gaandeweg is dat geëvolueerd naar een plek die vooral een gekozen woonplaats is. Die ontwikkeling is nog steeds aan de gang. Voor de sociale contacten en de voorzieningen, werk voorop, is men absoluut niet meer afhankelijk van wat het dorp te bieden heeft. Sommige mensen interpreteren de veranderingen in hun omgeving vanuit het referentiekader van het autonome dorp en anderen vanuit het opkomende referentiekader van het woondorp. Dat leidt volgens professor Thissen tot heel wat problemen, niet alleen tussen de bewoners onderling, maar ook voor de bestuurders.

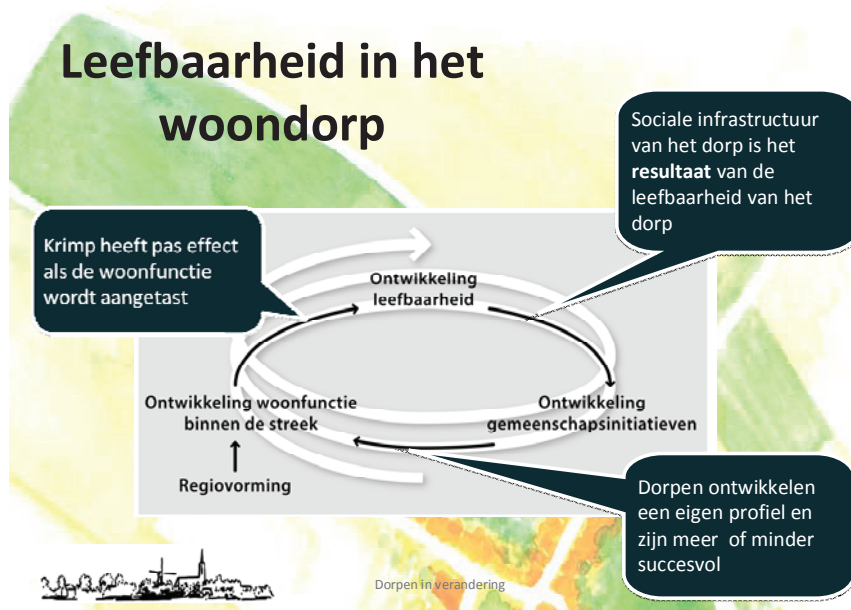
De spreker gaat in op een aantal definities die betrekking hebben op de relatie tussen bewoners en hun omgeving. Het begrip 'leefbaarheid' heeft te maken met het oordeel van mensen over hun omgeving. Het is een relatief eenzijdig begrip, omdat het de bewoners bekijkt als consumenten, of desnoods als slachtoffers. Daarom hanteert hij ook het begrip 'sociale vitaliteit', dat ook rekening houdt met de sociale inspanningen van de bewoners om de kwaliteit van hun leefomgeving te verbeteren. Die sociale vitaliteit draagt bij tot de 'sociale infrastructuur' van het dorp. Daarbij gaat het niet alleen om voorzieningen, maar ook om verenigingen en gezamenlijk georganiseerde activiteiten.

In 1996 werd de heer Thissen belast met een onderzoek in de Westhoek. Men maakte zich immers zorgen over de leefbaarheid van de dorpen in deze regio, op basis van een daling van het aantal inwoners en van het aantal voorzieningen. De spreker heeft toen opgemerkt dat het beeld heel wat positiever werd als men uitgaat van de ontwikkeling van de woonfunctie en de initiatieven van bewoners om hun leefomgeving te verbeteren. Er blijft dan wel sprake van stagnatie langs de Franse grens en langs de taalgrens. Dat heeft onder meer te maken met de beperkte kwaliteit van het woningpatrimonium in het gebied achter de frontlijn van de Eerste Wereldoorlog. De kwaliteit van de voorzieningen speelt in bepaalde plattelandsgebieden en voor bepaalde plattelandsbewoners nog wel degelijk een rol bij de beoordeling van hun omgeving.

Volgens het schema van het autonome dorp is het inwonertal van belang voor de ontwikkeling van voorzieningen. Ook bestuurders leggen volgens de heer Thissen nog dikwijls dat verband. Een afname van het aantal inwoners leidt bijgevolg altijd tot een daling van

de leefbaarheid. Dat verhaal klopt echter niet helemaal, maakt de heer Thissen duidelijk. Er is geen relatie tussen het aantal inwoners en het aantal voorzieningen. Het aantal voorzieningen daalt ook in dorpen waar het aantal inwoners stijgt. Dat heeft te maken met het feit dat de voorzieningen bezig zijn met een schaalvergroting, maar ook met de regionalisering van het gedrag van de bewoners. Men gaat voorbij aan de voorzieningen in het eigen dorp om elders zijn gading te zoeken. Het inwonertal neemt echter niet alleen af omdat de plek niet leefbaar is, maar ook door de dalende woningbezetting. Dat proces zal de komende tien jaar doorgaan door de groei van het aantal alleenstaanden, met name bij de oudere huishoudens. Als deze redeneringen zouden kloppen, zal de leefbaarheid wel afnemen. Maar bewoners beoordelen de leefbaarheid steeds minder op basis van het aantal voorzieningen, maar wel op basis van de kwaliteit van de lokale woonfunctie.

In het schema van het woondorp van professor Thissen gaat hij er allereerst van uit dat het dorp binnen de regionale woningmarkt een functie heeft als woonplek, dat het een specifiek type van woonmilieu aanbiedt. De ontwikkeling van de woonfunctie determineert de ontwikkeling van de leefbaarheid. Er zijn twee belangrijke verschillen met het klassieke schema. De ontwikkeling van het aantal inwoners komt in dit schema niet voor. Een daling van het aantal inwoners heeft pas een effect als het leidt tot verloedering en leegstand, zodat de woonfunctie erdoor wordt aangetast, zoals dat in Nederland het geval is in de grensgebieden. De leefbaarheid is in dit schema de basis voor de ontwikkeling van de sociale infrastructuur, via gemeenschapsinitiatieven van de bewoners. In het vorige schema was het net andersom. Dit schema geeft een realistischer beeld en biedt meer perspectieven.

Niet ieder dorp is even succesvol in zijn ontwikkeling tot woondorp. Hierbij verwijst hij naar een onderzoek van de Hogeschool Leuven in Vlaams-Brabant, waarbij de lokale gerichtheid van de bewoners op hun dorp en de sociale vitaliteit, dus de mate waarin men vorm geeft aan het verenigingsleven en zelf voorzieningen creëert, in kaart worden gebracht. Kortenaars blijkt te passen in het beeld van het autonome dorp. De mensen zijn nog vrij sterk gericht op het eigen dorp. Dat is de vanzelfsprekende basis voor de sociale vitaliteit van het dorp. Door hun lokale gerichtheid zijn de mensen ook bereid om in het dorp te investeren. Bij een kleinere lokale gerichtheid, zijn er diverse mogelijkheden. In Relegem is de lokale gerichtheid kleiner, maar het gaat nog altijd om een vitaal dorp. In Berg is ook de sociale vitaliteit beperkter.

Dorpen leefbaar en sociaal vitaal houden, begint volgens professor Thissen met de kwaliteit van de woonfunctie, dus met de kwaliteit van de woningen en van de directe woonomgeving. Het is ook belangrijk dat mensen elkaar kunnen ontmoeten, bijvoorbeeld in een dorps huis of op een dorpsplein, maar dat is geen noodzakelijke voorwaarde. Die ontmoetingsplekken zijn vaak het resultaat van het handelen van bewoners. Belangrijker is de aanwezigheid van sociaal kapitaal in de dorpen. Op dat vlak is er in Vlaanderen heel wat aan het veranderen. De trekkersrol wordt nu door andere personen opgenomen.

De dorpsbewoners moeten zich actief kunnen oriënteren op de veranderende identiteit van het dorp, op de eigenheid van het dorp in het verleden, op de actuele problemen en op mogelijke toekomstige evoluties. Lokale culturele producties kunnen hun daartoe de kans bieden.

Vanuit de invalshoek van rechtvaardigheid en solidariteit merkt de spreker nog op dat het welzijn van de bewoners vroeger een afgeleide was van de plek waar men woonde (territoriale rechtvaardigheid). Dat evolueert nu naar persoonlijke rechtvaardigheid. Het lokale speelt een rol, maar altijd in regionaal verband. Veel hangt ook af van hun individuele competenties. Dat moet men beseffen bij het uitwerken van het beleid, of het nu gaat om voorzieningen, werkgelegenheid of huisvesting. Vandaar het belang van samenwerking tussen lokale overheden en van de inzet van middelen en mensen die de ruimtelijke gehele aan elkaar knopen. Op het Vlaamse platteland is dat zeker geen eenvoudige zaak, besluit professor Thissen.

2. Bespreking

De heer *Jan Durnez* vraagt zich af hoe het plattelandsbeleid het best gefinancierd kan worden. De autonome dorpen stonden grotendeels in voor de eigen financiering. Op dit ogenblik worden de Vlaamse gemeenten gefinancierd via het Gemeentefonds, op basis van een aantal criteria. Hoe kan men zorgen voor een grotere leefbaarheid van de stagnerende dorpen? Vlaanderen heeft een traditie van gedifferentieerde betoelaging via premiestelsels voor achtergebleven delen van grote steden. Wordt in Nederland ook een dergelijk instrument ingezet?

Professor Thissen had het over het belang van samenwerking tussen de lokale besturen. Welke rol kunnen de provincies spelen? Is het wenselijk om het plattelandsbeleid centraal aan te sturen? Welke effecten verwacht de heer Thissen van de benadering vanuit het rechtvaardigheidsprincipe? Dat heeft te maken met verdeling en samenwerking, en met de regionale markten. De overheden moeten volgens de heer Durnez verduidelijken wat ze willen.

De heer *Jurgen Vanlerberghe* begrijpt dat dorpsbewoners hun beoordeling van de leefbaarheid in toenemende mate baseren op de kwaliteit van de lokale woonfunctie. Is dat nog altijd een stijgende trend? Bestaat er daarover cijfermateriaal? In de Westhoek leeft volgens de spreker het beeld van het autonome dorp nog altijd sterk bij veel bewoners. Een nieuwe stap in de centralisatie van voorzieningen leidt altijd tot veel reactie. Welke methodieken kan het lokale bestuur toepassen om die evolutie in de geesten te meten? Met zijn opmerking over de wetenschappers, die een waarheidsgetrouw beeld proberen te scheppen, suggereerde professor Thissen impliciet dat dit bij de beleidsmakers niet altijd het geval zou zijn, stelt het lid. Beleidsmakers proberen nochtans hun beleid te baseren op waarheidsgetrouwe indrukken.

De rechtvaardigheidsgedachte zorgt voor een dilemma volgens de heer Vanlerberghe. Nieuwe verkavelingen kunnen de toekomst van een dorp niet verzekeren. Ze zorgen echter wel voor nieuwe groepen van mensen die moeilijk toegang hebben tot allerhande voorzieningen die in het dorp nu eenmaal niet aanwezig zijn. Dit probleem beperkt zich niet tot

de discussie over de mobiliteitsarmoede. Zou het niet beter zijn om geen nieuwe woonontwikkelingen te creëren indien de toegang tot de voorzieningen niet optimaal gegarandeerd is?

Moeten de vier types van dorpen die destijds in de Westhoek werden gehanteerd, worden aangehouden? Of moet men het dorp gewoon de kans geven om een woondorp te worden? Kan elk dorp wel een woondorp worden?

Hoe definieert professor Thissen de term ‘voorzieningen’? Is een ontmoetingscentrum een goed voorbeeld van een voorziening, of denkt hij eerder aan winkels? Professor Thissen heeft het over het garanderen van de toegang tot voorzieningen. Tegelijk stelt hij dat de voorzieningen in het dorp voor de bewoners minder relevant worden bij het beoordelen van de leefbaarheid.

De heer *Dirk Peeters* sluit zich aan bij de vraag van de heer *Durnez* over de maatschappelijke kostprijs. Gezien de verspreide bebouwing is de financiering van nutsvoorzieningen, zoals openbare verlichting en riolering, in Vlaanderen een probleem. Wie moet dat betalen? Zijn de woondorpen financieel sterk genoeg om dat zelf te doen? Moet men evolueren naar grotere bestuurlijke eenheden om die woonkernen toch een zekere kwaliteit te bieden?

Professor Thissen heeft ervaring met het beleid in Vlaanderen, dat relatief centraal wordt aangestuurd, en met het Nederlandse beleid dat vooral provinciaal wordt aangestuurd. Wat zijn de voordelen van beide modellen?

De heer *Jan Verfaillie* merkt op dat het platteland geen lusttuin mag worden voor de stedeeling die er in zijn vrije tijd kan komen genieten van de open ruimte, terwijl de bewoners verstoken zijn van een aantal basisvoorzieningen. Minister *Muyters* heeft enkele maanden geleden namelijk gesuggereerd om plattelandsbewoners extra te laten betalen voor een aantal basisvoorzieningen, bijvoorbeeld voor de post. Het lid is het daar niet mee eens.

Niet elk dorp kan een eigen school hebben, maar men moet voorkomen dat de afstand tot de dichtstbijzijnde school te groot wordt. De school is namelijk ook een belangrijk element van het sociale weefsel van een dorp en zorgt ervoor dat mensen elkaar ontmoeten en dat er verenigingen ontstaan, aldus het lid.

De vraag is of een schaalvergroting van de gemeenten de leefbaarheid kan verhogen, stelt de heer *Verfaillie*. Wat denkt professor Thissen over de verregaande fusieoperatie in Nederland?

Mevrouw *Tinne Rombouts* verwijst naar de vier belangrijke elementen voor leefbare en sociaal vitale dorpen. Waarin moet men prioritair investeren? Het lid wijst er wel op dat alles betaalbaar moet blijven. Heeft professor Thissen ervaring met modellen om dorpskernen aan te spreken voor de financiering van een dorpskernvernieuwing? In Nederland zet men daar actief op in. In sommige gevallen worden er middelen ter beschikking gesteld van groeperingen om bepaalde functies op zich te nemen. Bestaan dergelijke projecten ook in Vlaanderen?

De heer *Jos De Meyer* merkt op dat bepaalde elementen minder aandacht kregen dan hij had verwacht, met name het belang van de dorpschool, de plaatselijke middenstand en de inrichting van het openbaar domein. In dat laatste wordt vrij veel geïnvesteerd, ook binnen Europese projecten. Zijn die elementen dan minder belangrijk voor de leefbaarheid van de dorpen?

Professor *Frans Thissen* zegt in zijn antwoord dat hij zich ervan bewust is dat hij minder goed op de hoogte is van het aspect van de financiering in Vlaanderen.

De kwaliteit van het publieke domein is heel belangrijk, beklemtoont de spreker. Voor de overheid is dit een van de manieren om in te grijpen op de woonkwaliteit. Ook in de Westhoek werd daarin heel wat geïnvesteerd en dat leverde ook goede resultaten op. Uiteindelijk hebben heel wat bewoners van de Westhoek dat ook ingezien.

In Nederland neemt het aantal kinderen in de schoolgaande leeftijd af. Daardoor gaat men zich vragen stellen bij de betekenis van de dorpsschool. Een dorpsschool is belangrijk, maar als de kwaliteit van het onderwijs in het geding is, moet men daaruit de juiste conclusies trekken. Uit onderzoek in de gemeente Vlagtwedde (Groningen) blijkt dat de bewoners van dorpen met een eigen school inderdaad van mening zijn dat die school bijdraagt tot de sociale samenhang. Het verschil tussen dorpen met of zonder school is echter niet aanwijsbaar als het gaat over de mate waarin bewoners actief zijn en met elkaar relaties aanknopen. Er zijn ook geen demografische verschillen tussen dorpen met een school en dorpen waar de school verdwenen is. Het is niet zo dat die dorpen sneller vergrijzen. In dat verband geeft de heer Thissen het voorbeeld van het dorp Serooskerke op Schouwen-Duiveland in Zeeland, waar de school in de jaren 90 werd gesloten en afgebroken. Op de plek waar vroeger de school stond, werden zestien woningen gebouwd. Vijf jaar later was dit het dorp met het grootste aantal schoolgaande kinderen in de regio. Het was natuurlijk wel een ideale plek om te wonen, achter de duinen en dicht bij de Oosterschelde. Uit het onderzoek in Vlagtwedde bleek wel dat de identiteit van een dorp zonder school minder sterk is. Er zijn namelijk minder mogelijkheden om een emotionele band te krijgen met het dorp als elementen met een symboolfunctie (zoals een school, maar ook een kerk) afwezig zijn.

Niet elk dorp zal evolueren naar een woondorp. In Vlaanderen zijn er interessante regionale verschillen. Bij zijn onderzoek naar dorpen tussen de Leie en de Schelde heeft de spreker bijvoorbeeld vastgesteld dat het succes van de lokale industrialisatie heel belangrijk is voor de relatieve autonomie van de dorpen. Daar is de situatie dus anders dan in de Westhoek. De typologie die in de Westhoek werd gehanteerd, is wel belangrijk geweest voor het inzetten van middelen. Men hoeft immers niet in alle dorpen hetzelfde te doen. In sommige dorpen hoeft de overheid niets te doen en kan ze het initiatief overlaten aan de bewoners omdat er voldoende sociaal en feitelijk kapitaal aanwezig is. In andere dorpen komt die evolutie echter niet vanzelf op gang. Daar zal de overheid allicht wel moeten investeren. Vaak wordt in een dergelijke situatie het principe van de verdelende rechtvaardigheid gehanteerd, maar dat is niet de beste oplossing. In een deel van de stagnerende dorpen spelen voorzieningen wel degelijk een rol. Belangrijk is echter niet zozeer de aanwezigheid van voorzieningen, maar eerder de kwaliteit ervan. In de Westhoek kan men vaststellen dat de dorpsautochtonen wel tevreden zijn met de bestaande voorzieningen, maar dat de mensen die wat meer gezien hebben daar anders over denken. Andere voorzieningen liggen dan weer heel ver weg.

In Vlaanderen wordt het plattelandsbeleid centraal aangestuurd. In Nederland ligt de bevoegdheid steeds meer bij het lokale niveau. Zelfs de provincie is zichzelf in Nederland overbodig aan het maken. De provincie speelt in plattelandsprovincies zoals Friesland en Zeeland nog een coördinerende rol, maar in de provincie Noord-Holland, die toch ook nog een belangrijk plattelandsgebied heeft, werd die taak volledig overgedragen naar de gemeenten.

Dat heeft natuurlijk ook te maken met de toenemende schaalvergroting. In Friesland is er bijvoorbeeld een plattelandsgemeente met 80.000 inwoners. Dat zal de kwaliteit van de dienstverlening gunstig beïnvloeden, maar het leidt natuurlijk ook tot een zekere afstand, terwijl de gemeente toch het niveau is waarop de lokale democratie functioneert. Schaalvergroting kan dus voordelen hebben, maar er zijn ook (maatschappelijke) kosten aan verbonden.

De beperkte toegang tot voorzieningen geeft in de Westhoek zeker aanleiding tot vervoersarmoede. Wie niet over een auto beschikt maar centraal woont, is natuurlijk niet vervoersarm. Dat element speelt in Nederland natuurlijk ook een rol. Men kan het dorpenbeleid echter niet daarop baseren. In sommige gevallen kan men deze mensen laten wonen op plekken met veel voorzieningen van goede kwaliteit. In andere gevallen zal men een oplossing, gezien vanuit de vervoersafhankelijke bewoner, op maat moeten zoeken. In de Westhoek zijn er nog heel wat bewoners die in hun referentiekader bij het autonome dorp horen.

Men kan eraan denken om de kostprijs van de nutsfuncties af te wentelen op de bewoners, maar dan moet men wel beseffen dat heel wat bewoners in de keuze van hun woonplaats minder keuzevrijheid hebben en daarvoor niet de financiële middelen hebben. Nieuwkomers met veel middelen die ervoor kiezen op het platteland, en dan bij voorkeur in het buitengebied, te gaan wonen, zou men extra kunnen belasten, maar de meeste nieuwkomers zijn niet in de eerste plaats inwoners van de grotere steden die op zoek zijn naar een rustige en mooie plek om te wonen. Het gaat in de Westhoek vooral om verschuivingen binnen een kleinere regio. Jongeren uit de kustgemeenten kunnen in hun eigen gemeente bijvoorbeeld geen betaalbare woning vinden en trekken daarom naar de dorpen net achter de kust.

In zijn algemeenheid geldt voor de bewoners van de dorpen in de Westhoek echter wel dat centrumsteden als Roeselare en Kortrijk steeds belangrijker worden. Dat proces zal zich in de toekomst doorzetten. De auto speelt daarbij een belangrijke rol. De stijgende brandstofkosten en dalende inkomens zijn dan ook een zorgwekkende evolutie voor kwetsbare groepen op het platteland, besluit professor Thissen.

Jos DE MEYER,
voorzitter

Jurgen VANLERBERGHE,
verslaggever